

Σχεδιάζοντας την ιδανική πόλη

Στόχος αυτής της παρουσίασης είναι να αποτελέσει έναυσμα και πηγή έμπνευσης για ένα εργαστήριο «Σχεδιάζοντας την ιδανική πόλη». Οι μαθητές σε μικρές ομάδες μπορούν να εργαστούν με κολάζ, κατασκευές, μακέτες και ψηφιακά μέσα για να σχεδιάσουν την δική τους ιδανική πόλη. Απώτερος στόχος είναι να δουλέψουν την έννοια της ποιότητας ζωής στην πόλη, του οικολογικού αποτυπώματος των πόλεων και, γενικά, να προβληματιστούν και προτείνουν λύσεις «για μια καλύτερη ζωή».

Το ζήτημα βεβαίως της εξέλιξης της πόλης είναι τεράστιο. Σε αυτή την παρουσίαση απλώς σταχυολογούμε απόψεις, ιδέες και προτάσεις για την ιδανική πόλη που πρότειναν φιλόσοφοι, πολεοδόμοι, αρχιτέκτονες και στοχαστές. Η ιδανική πόλη είναι και μια ουτοπική πόλη. Αυτό δεν την κάνει λιγότερη σημαντική. Αντίθετα, προσδιορίζοντας την ουτοπία μας κατανοούμε καλύτερα τους στόχους που μπορούμε να θέσουμε σε ρεαλιστική βάση. Δεν είναι τυχαίο που σπουδαίοι αρχιτέκτονες αφιέρωσαν πολλά χρόνια από τη ζωή τους σχεδιάζοντας πόλεις που γνώριζαν ότι δεν θα χτιζόνταν ποτέ. Ας ταξιδέψουμε στις ουτοπίες τους. Θα θέλαμε οι μαθητές να σκεφτούν ουτοπικά, έξω από τα δεδομένα και τις συνθήκες των σημερινών πόλεων, ώστε να προσδιορίσουν το δικό τους όραμα. Σε επόμενο στάδιο μπορούμε να προσδιορίσουμε τις δράσεις που μπορούμε να αναλάβουμε ως ενεργοί πολίτες στις γειτονιές μας για να προσεγγίσουμε την ουτοπία μας.

Είναι, τέλος, σημαντικό, να σκεφτούμε, πριν σχεδιάσουμε την ιδανική πόλη, ότι μια πόλη δεν είναι μόνο δρόμοι, κτίρια και πάρκα. Η πόλη είναι οι πολίτες της, ο τρόπος διακυβέρνησής της, ο τρόπος συνύπαρξης των πολιτών, και φυσικά οι φυσικοί πόροι από τους οποίους εξαρτάται η επιβίωση της πόλης. Πρέπει να προηγηθεί στοχασμός πάνω σ' αυτά τα θέματα προτού αρχίζουμε να σχεδιάζουμε δρόμους και πλατείες.

Καλή επιτυχία στο εργαστήριο της ιδανικής πόλης!

Διαφάνειες 1-4: Η πρώτη πόλη

Πως ήταν η πρώτη πόλη του κόσμου; Μια από τις αρχαιότερες πόλεις του κόσμου είναι το Κατάλ Χουγιούκ. Μια νεολιθική πόλη στη ΝΑ Τουρκία, κοντά στο Ικόνιο που 8.000 χρόνια περίπου πριν από τη γέννηση του Χριστού αριθμούσε 8.000 περίπου κατοίκους.

Η έκταση της πόλης ήταν 32 στρέμματα, όσο 24 γήπεδα ποδοσφαίρου και είχε 1.000 σπίτια φτιαγμένα από λάσπη, με επίχρισμα σοβά στο εσωτερικό τους και όμορφες τοιχογραφίες. Ήταν μια πόλη χωρίς δρόμους, χωρίς πλατείες, χωρίς δημόσια κτίρια. Πλατείες ήταν οι ταράτσες των σπιτιών και χώροι συγκέντρωσης τα σπίτια. Φανταστείτε μια κυψέλη, κάπως έτσι ήταν οργανωμένα τα σπίτια στο Κατάλ Χουγιούκ. Η είσοδος των σπιτιών ήταν ανοίγματα στο ταβάνι προσβάσιμα με σκάλες. Τα ανοίγματα αυτά εξασφάλιζαν και το αερισμό των σπιτιών και την έξοδο του

καπνού της εστίας. Τα διατηρούσαν πεντακάθαρα ενώ υπήρχε και αποχετευτικό σύστημα. Τα σπίτια τα συντηρούσαν συχνά, επιδορθώνοντάς τα και χτίζοντας ξανά τμήμα τους, έτσι ώστε σήμερα οι αρχαιολόγοι αποκαλύπτουν 18 στρώματα δόμησης των σπιτιών. Οι ταράτσες των σπιτιών φιλοξενούσαν τον υπαίθριο βίο των κατοίκων. Εκεί υπήρχαν και οι κοινοτικοί φούρνοι. Οι νεκροί θάβονταν μέσα στην πόλη. Δεν υπάρχουν ενδείξεις για κάποιου είδους κοινωνική διαστρωμάτωση.

Οι κάτοικοι του Κατάλ Χουγιούκ είχαν αρχίσει να καλλιεργούν δημητριακά και να εκτρέφουν πρόβατα, ωστόσο βασιζόνταν ακόμη και στο κυνήγι (ελάφια, αρκούδες και λύκους) και την τροφосуλλογή (βελανίδια, αμύγδαλα, ξυνόμηλα, μούρα). Εφόσον η επάρκεια τροφής δεν ήταν πρόβλημα, έγιναν καλοί τεχνίτες (κατασκεύαζαν εργαλεία, αγκίστρια, εξαρτήματα ένδυσης, ύφαιναν μαλλί, επεξεργάζονταν το δέρμα κλπ.) και ανέπτυξαν το εμπόριο. Βρισκόμαστε στην αυγή του πολιτισμού...

Ας σημειώσουμε ότι η λέξη πολιτισμός στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις εκλεπτυσμένες συνήθειες των ανθρώπων της **πόλης** σε αντιδιαστολή προς τις πιο γήινες συνήθειες των ανθρώπων της υπαίθρου. Η λέξη αστείο προέρχεται από τη λέξη άστυ και αναφέρεται στα εκλεπτυσμένα αστεία που κάνουν οι άνθρωποι της πόλης. Ενώ το πιο χοντροκομμένο «χωρατό» προέρχεται από τους ανθρώπους του χωριού. (Φυσικά αυτές οι διακρίσεις αναφέρονται σε άλλες εποχές, όταν οι άνθρωποι του χωριού δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες με τους ανθρώπους της πόλης.)

Διαφάνεια 5

Στα σπίτια του Κατάλ Χουγιούκ βρέθηκαν πολλά αγαματίδια που εικονίζουν τη μεγάλη «Μητέρα-Θεά».

Διαφάνεια 6: Η πόλη σε τάξη. Το Ιπποδάμειο σύστημα.

Οι πόλεις αναπτύσσονται χωρίς σχέδιο, χαοτικά. Ο πρώτος που προσπάθησε να οργανώσει τον χώρο της πόλης ήταν ο Ιππόδαμος. Βάζω τάξη στον χώρο όμως σημαίνει αυτόματα και προβληματισμό για τη ζωή της πόλης, τις σχέσεις των ανθρώπων. Η δημοκρατία, το πολύτιμο αυτό δώρο της Αρχαίας Ελλάδας, καθρεφτίζεται στην οργάνωση της πόλης. Οι αρχαίοι Έλληνες ίδρυσαν αποικίες παντού στον τότε γνωστό κόσμο της Δύσης. Η ίδρυση μιας πόλης είχε φτάσει να γίνει υπόθεση ρουτίνας. Πως όμως σχεδιάζεις την πόλη;

Ο **Ιππόδαμος ο Μιλήσιος** ήταν αρχαίος Έλληνας Αρχιτέκτων, Πολεοδόμος, Φυσικός, Μαθηματικός, Μετεωρολόγος και Φιλόσοφος. Θεωρείται ο «πατέρας της Πολεοδομίας». Ο Ιππόδαμος, έζησε τον 5ο αιώνα π.Χ., στην ακμή δηλαδή της κλασικής εποχής της αρχαίας Ελλάδας. Εκπόνησε σχέδια ελληνικών πόλεων-αποικιών που είχαν τάξη και κανονικότητα, σε αντίθεση με τον συγκεχυμένο τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονταν οι πόλεις μέχρι εκείνη την εποχή, ακόμα και η Αθήνα. Θεωρείται επίσης ο εισηγητής της ιδέας ότι ένα σχέδιο πόλεως μπορεί να ενσωματώνει μια **λογική κοινωνική διάταξη**. Το «διαμαντένιο πλέγμα» που επινόησε

ήταν μια σειρά από ευρείες και ευθείες οδούς που τέμνονταν σε γωνίες 45 και 135 μοιρών. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του σχεδίου είναι η εκτεταμένη κεντρική περιοχή, που με μακροχρόνια πρόβλεψη, κρατήθηκε ελεύθερη για να αναπτυχθεί ως δημόσιο κέντρο, η γνωστή «αγορά». Γύρω από αυτή την κεντρική περιοχή αναπτύσσονταν τα οικοδομικά τετράγωνα των περιοχών κατοικίας, οργανωμένα σε ένα ορθογώνιο δίκτυο δρόμων, χωρίς να λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη το τοπογραφικό ανάγλυφο.

Στην εικόνα η Κασσώπη (περιοχή Αμβρακίας), που κτίσθηκε με το ιπποδάμειο σύστημα σύμφωνα με το οποίο είκοσι παράλληλοι δρόμοι με άξονα από Β προς Ν διασταυρώνονταν με δύο κάθετους δρόμους με άξονα από Α προς Δ και διαιρούσαν την πόλη σε 60 οικοδομικές νησίδες. Στην πολιτική αγορά, η οποία καταλάμβανε έναν ορθογώνιο χώρο στη ΝΑ γωνία της πόλης, νότια της κεντρικής αρτηρίας, οι Κασσωπαιοί οικοδόμησαν τα δημόσια κτίρια τους.

Συζητείστε τη σημασία που είχε η Αγορά για τη δημοκρατία και πώς τοποθετείται στο κέντρο της πόλης. Τι νόημα δίνουμε στη λέξη «Αγορά» σήμερα; Τι δεσπόζει στο κέντρο της πόλης σήμερα;

Διαφάνεια 7: Αναζητήσεις της ιδανικής πολιτείας

Οι Αθηναίοι του 5^{ου} αι. π.Χ. στοχάστηκαν για τη δημοκρατία, στοχάστηκαν για την πόλη (που τότε ταυτιζόταν με το κράτος). Ο Αριστοφάνης, που διακωμώδησε τις αδυναμίες της αθηναϊκής δημοκρατίας, οραματίστηκε και ιδανικές πολιτείες.

Διαφάνεια 8: Πολιτεία γυναικών

Στις *Εκκλησιάζουσες*, η πρωταγωνίστρια του έργου, η δυναμική και κατεργάρα Πραξαγόρα, είναι εκείνη που θα αναλάβει τα ηνία της γυναικείας επανάστασης, όχι με σκοπό την επαναφορά σε πρότερες καταστάσεις, όπως συμβαίνει με την *Λυσιστράτη*, αλλά με μοναδικό στόχο την αλλαγή ολόκληρης της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

Η πανούργα, λοιπόν, Πραξαγόρα μεταμφιέζεται σε άνδρα, μαζί με όλες τις γυναίκες της Αθήνας και η γυναικεία πομπή φτάνει ως την Εκκλησία του δήμου - στην οποία οι γυναίκες δεν είχαν δικαίωμα ψήφου - και ψηφίζουν νόμο, σύμφωνα με τον οποίο η εξουσία περνά στα χέρια των γυναικών. Κάτι που φέρνει κυριολεκτικά τα πάνω κάτω, καθώς οι γυναίκες είναι έτοιμες να επιβάλλουν εκτός από την περιουσιακή και την ερωτική κοινοκτημοσύνη.

Αγάπη προς τις γυναίκες, αντίδραση στην πολιτική ή απλή παρουσίαση των ανθρώπινων ελαττωμάτων; Τι απ' όλα αυτά αντιπροσωπεύουν οι «*Εκκλησιάζουσες*»; Μάλλον και τα τρία, δεδομένου ότι ο Αριστοφάνης ήταν πάνω απ' όλα ο ποιητής των μεγάλων μας ατελειών, που (και) στην εποχή του είχαν αντίκτυπο στην πολιτική πρακτική αλλά και στη θέση των γυναικών σ' αυτή.

Συζητήστε ποια είναι η θέση των γυναικών στην σύγχρονη πολιτική ζωή και πόσα χρόνια πέρασαν για να αποκτήσουν οι γυναίκες ίσα πολιτικά δικαιώματα στις δυτικές κοινωνίες. Πως θα διέφεραν οι πόλεις μας σήμερα αν οι γυναίκες αποφάσιζαν για τη μορφή και τις λειτουργίες τους;

Διαφάνεια 9: Στην Πολιτεία του Πλάτωνα

Η λειτουργία της πόλης, το ιδανικό πολίτευμα, το σύνταγμα και οι νόμοι της πόλης απασχόλησαν τους Έλληνες φιλοσόφους. Ο Πλάτωνας περιέγραψε την ιδανική πολιτεία. Μια πολιτεία στην οποία προσπάθησε να δώσει σάρκα και οστά, στις Συρακούσες του τυράννου Διονυσίου του Νεότερου, αλλά απέτυχε. Παρέμεινε μια ουτοπία, μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ουτοπία όμως.

Ο Πλάτωνας πίστευε στον απόλυτο διαχωρισμό ανάμεσα στην πολιτική εξουσία και το ατομικό συμφέρον. Γι αυτό στην πόλη πρέπει να κυβερνούν αυτοί που έχουν έφεση στη γνώση, την επιστήμη και τη φιλοσοφία, απαλλαγμένοι από τη μέριμνα του βιοπορισμού.

Οι ιδέες του αξίζει να συζητηθούν και στην τάξη. Σχολιάστε το απόσπασμα που παρατίθεται στη διαφάνεια. Φανταστείτε την πολιτεία του Πλάτωνα, την οργάνωση του χώρου.

Διαφάνειες 10-12: Στο νησί του Thomas More

Στις πόλεις των νεότερων χρόνων όμως διαμορφώθηκε η αστική τάξη, ο πυλώνας της σύγχρονης αστικής δημοκρατίας. Τον 16^ο αι. οι πόλεις στη Δύση ανθίζουν.

Ο Άγγλος ουμανιστής, πολιτικός και συγγραφέας Τόμας Μορ το 1515 άρχισε να γράφει το διασημότερο έργο του και ένα από τα πιο φημισμένα βιβλία όλων των εποχών, την Ουτοπία, η οποία ολοκληρώθηκε με την επιστροφή του στο Λονδίνο και εκδόθηκε το 1516 στη Λουβέν.

Η Ουτοπία, της οποίας ο τίτλος είναι λέξη πλασμένη από τον Μορ, από τις ελληνικές λέξεις ου και τόπος, περιγράφει την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα ενός ανύπαρκτου τόπου, ενός νησιού, η οποία δεν θυμίζει σε τίποτε την κατάσταση που επικρατούσε στα δυτικά κράτη της εποχής εκείνης και που επικρίνεται στο πρώτο μέρος του βιβλίου. Οι λογοκρατούμενοι θεσμοί του φανταστικού νησιού του Μορ έρχονται σε χτυπητή αντίθεση με την παράλογη πολιτική κατάσταση της χριστιανικής Ευρώπης, της διαιρεμένης από την ιδιοτέλεια και τη δίψα για δύναμη και πλούτο. Στην Ουτοπία υπάρχει κοινοκτημοσύνη της γης, η εκπαίδευση είναι κρατική και προσιτή σε άνδρες και γυναίκες, το θρησκευτικό φρόνημα ελεύθερο. Η Ουτοπία του ενέπνευσε τους οραματιστές μιας σοσιαλιστικής ουτοπίας.¹

---

¹ Οι Henri de Saint-Simon, Charles Fourier και Robert Owen είναι οι θεμελιωτές της σοσιαλιστικής ουτοπίας που με τη σειρά τους ενέπνευσαν τον Μαρξ

Διαφάνειες 13-15: Γεωμετρία και σύμβολα

Η ουτοπική σκέψη δεν άργησε να εμφανιστεί και στην αρχιτεκτονική. Οι αρχιτέκτονες, από την περίοδο του νεοκλασικισμού, είχαν εκφράσει μη πραγματοποιήσιμες πρακτικές. Εδώ η ιδανική πόλη του αρχιτέκτονα Claude-Nikolas Ledoux. Επικρατούν οι καθαρές, γεωμετρικές μορφές και τα σύμβολα. Κώνοι, κύλινδροι και τρίγωνα.

Μετά τη Γαλλική Επανάσταση, τα έργα του Ledoux θεωρήθηκαν σύμβολα του παλαιού καθεστώτος, της Γαλλικής Μοναρχίας. Το αίτημα όμως για καθαρές φόρμες και σύμβολα επανήλθε πολλές φορές στον σχεδιασμό κτιρίων και πόλεων.

Συζητήστε τη σημασία των συμβόλων στην όψη μιας πόλης. Μπορείτε να φτιάξετε μια πόλη με κολλάζ από γεωμετρικές φόρμες (ορθογώνια παραλληλόγραμμα, τρίγωνα, κύκλους κλπ:)

Διαφάνειες 15-16: Η φάλαγγα του Φουριέ

Ο Σάρλ Φουριέ ήταν σοσιαλιστής φιλόσοφος και διανοητής. Αποκήρυξε τα υπάρχοντα συστήματα και ανέπτυξε μια μορφή ουτοπικού σοσιαλισμού. Το πιστεύω του ήταν ότι τα ένστικτα του ανθρώπου σωστά διοχετευμένα θα οδηγούσαν στην κοινωνική αρμονία. Για να επιτευχθεί αυτό, έπρεπε να καταστραφούν αρκετοί από τους π्लाσματικούς περιορισμούς του πολιτισμού.

Η κοινωνική οργάνωση για μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν κυρίως αγροτική, με συστηματική διαμόρφωση και θα βασιζόταν στη «φάλαγγα» (Phalanx), μία οικονομική ομάδα 1620 ανθρώπων, οι οποίοι θα ζούσαν σε φαλανστήρια (ετυμολογικά η λέξη βγαίνει από την φάλαγγα και το μοναστήρι Phalan(ge)+(mona)stere), ένα κτίριο στο οποίο θα ζούσαν όλοι και οι δουλειές θα μοιράζονταν σύμφωνα με τις φυσικές τάσεις του κάθε μέλους (Ο Φουριέ πίστευε ότι το εμπόριο πηγή όλων των δεινών. Η εργασία πρέπει να γίνεται με ενθουσιασμό, με πάθος.) Σε γενικές γραμμές η πόλη του Φουριέ ένα αρκετά οργανωμένο σύνολο, το οποίο εφαρμόστηκε αρκετά εκτεταμένα στις Ηνωμένες Πολιτείες (διαφάνεια 16).

Διαφάνειες 17-20: Κηπουπόλεις

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι πόλεις έχουν αλλάξει πια μετά τη βιομηχανική επανάσταση. Αιθαλομίχλη, άθλιες συνθήκες διαβίωσης για την εργατική τάξη και εξοστρακισμός της φύσης συνθέτουν το νέο σκηνικό των πόλεων. Εκείνη την εποχή ο Ebenezer Howard θέτει στο επίκεντρο του προβληματισμού του το ερώτημα που πρέπει να ζούνε οι άνθρωποι. Στις πόλεις ή τη φύση; Η πόλη προσφέρει ευκαιρίες, διασκέδαση, μισθωτή απασχόληση. Η φύση ομορφιά και ποιότητα. Ο Howard καταλήγει στον συνδυασμό των δυο. Οραματίστηκε και σχεδίασε τις περίφημες «κηπουπόλεις του αύριο» για τις οποίες και έγινε γνωστός. Ο Howard περιγράφει πόλεις χωρίς φτώχεια, με χαμηλά ενοίκια, με καθαρό αέρα, νερό και φύση.

Εξέδωσε το ομώνυμο βιβλίο του το 1898 (τελική έκδοση το 1902) και ενέπνευσε τη δημιουργία του κινήματος των κηπουπόλεων στις αρχές του 20^{ου} αι.

Παρατηρήστε στη διαφάνεια 17 πώς οργανώνονται οι κηπουπόλεις γύρω από το κανάλι και τον σιδηρόδρομο.

Όπως φαίνεται στις διαφάνειες 18-20 οι ιδέες του βρήκαν κάποια εφαρμογή στον σχεδιασμό πόλεων και προαστίων. Οι ιδέες του Howard ενέπνευσαν και τον Walt Disney που σχεδίασε τη δική του ουτοπική πόλη την EPCOT που τελικά κατέληξε στο γνωστό θεματικό πάρκο της Florida!

Διαφάνειες 21 -24: Ουτοπικές πόλεις του 20^{ου} αιώνα- Η Λαμπρή Πόλη του Le Corbusier

Από τις αρχές του 20ου αιώνα και τις πρώτες προσπάθειες των αρχιτεκτόνων να καταπολεμήσουν τις δυσλειτουργίες της πόλης, έχουν προταθεί αναρίθμητες «θεραπίες» και οράματα για έναν ιδανικό κόσμο. Τα απραγματοποίητα όνειρα των ουτοπιστών αρχιτεκτόνων του 20^{ου} αι. έχουν ορισμένα κοινά σημεία, ένα από τα οποία είναι η εμφάνιση ψηλών κτιρίων ουτοπικών διαστάσεων τόσο τεχνολογικά όσο και μορφολογικά. Τα κτίρια αυτά χρησιμοποιούνται στην εκάστοτε πρόταση είτε ως μέρος της συνολικής σύνθεσης, συσσωρεύοντας λειτουργίες και απελευθερώνοντας πολύτιμο χώρο, ή ως αυτόνομες πόλεις με ανεξάρτητη λειτουργία.

Στη Λαμπρή Πόλη (ή και Ακτινωτή Πόλη, Ville Radieuse), ένα σχεδιασμό που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 1920-30, ο Le Corbusier είχε προτείνει ότι η ιδανική πόλη στην εποχή της μηχανής δεν θα ήταν συγκεντρωτική, αλλά θα αποτελούσε μία θεωρητικά απεριόριστη μονάδα, οργανωμένη σε ένα κατακόρυφο γεωμετρικά κάρναβο ουρανοξυστών. Αυτοί οι γυάλινοι πύργοι, όπως οι πυλωτές και οι άξονες πρόσβασης θα σηκώνονταν πάνω από το επίπεδο της επιφάνειας, απελευθερώνοντας το χώρο από κάτω, και εξασφαλίζοντας στο εξής «*τις ευεργετικές συνθήκες του ήλιου, του ελεύθερου χώρου και του πρασίνου*». Δε θα υπήρχε πλέον ταξικός διαχωρισμός: Η ελίτ και η εργατική τάξη θα έμεναν σε παρόμοια διαμερίσματα και θα μοιράζονταν τις ίδιες κοινοτικές, ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Κάτω από τον ουτοπικό σχεδιασμό του Le Corbusier για τη Ville Radieuse, όπως και σε άλλες υλοποιημένες αστικές πρωτοβουλίες του, ενυπήρχε η κυρίαρχη πεποίθηση ότι μέσα σε ένα καλά οργανωμένο περιβάλλον: άνθρωπος, φύση και μηχανή μπορούσαν να βιώσουν σε αρμονία, και ότι ο αρχιτέκτονας θα μπορούσε να δώσει υπόσταση σε αυτή τη νέα κοινωνία.

Συζητήστε: πως σας φαίνεται η ιδέα της καθ' ύψος δόμησης; Τι άποψη έχετε για τους ουρανοξύστες; Πως κρίνετε τη βάσιμη άποψη του Le Corbusier ότι χτίζοντας σε ύψος ελευθερώνεται χώρος στο έδαφος και εξασφαλίζεται πράσινο, φως και αέρας στην πόλη για όλους; Μπορεί ο ταξικός διαχωρισμός να εξαλειφθεί αν όλοι μένουν σε παρόμοια σπίτια;

Διαφάνειες 25-28: Η Ζωντανή Πόλη του F.L. Wright

Ο αρχιτέκτονας Frank Lloyd Wright έχει μια αντί - αστική προσέγγιση του σχεδίου στη δική του πόλη. Συνέλαβε την ιδέα της Broadacre City για πρώτη φορά στη δεκαετία του 30. Ενώ η Radiant City του Le Corbusier απαιτούσε μία σειρά πυκνών, ελεύθερης διάταξης, πύργων, η πόλη του Wright αποτελούσε έναν απλωμένο, αγροτικό κάναβο, χωρίς συγκεκριμένο κέντρο, οριζόντιας διάταξης και κοντά στη φύση: ένας σύγχρονος Κήπος της Εδέμ με άφθονο φως και αέρα για όλους. Απελευθερωμένοι από το τηλέφωνο και το όχημα, οι κάτοικοι του Broadacre θα εγκαθίσταντο μακριά από υπερφορτωμένα αστικά κέντρα. Στο μυαλό του Wright, οι κάτοικοι του Broadacre θα ζούσαν με αξιοπρέπεια με άλλους, και θα οδηγούσαν τους Αμερικανούς στο πραγματικό τους πεπρωμένο: μία κοινωνία ελεύθερων ατόμων μέσα σε μία αγροτική δημοκρατία.

Παρατηρήστε τη μακέτα της πόλης που κατασκεύασε ο αρχιτέκτονας (διαφάνεια 27). Της αφιέρωσε χρόνια από τη ζωή του ενώ ήξερε ότι ήταν μια πόλη που δε θα κατασκευαστεί ποτέ. Παρατηρήστε και ένα από τα σπίτια του Frank Lloyd Wright που κατασκευάστηκε (διαφάνεια 28). Το όνειρο καθοδηγεί την πράξη.

Διαφάνεια 29: Η Νέα Βαβυλώνα του Constant

Ο αρχιτέκτονας και καλλιτέχνης Constant σχεδιάζει το 1959 την αντι-καπιταλιστική πόλη Νέα Βαβυλώνα. Εδώ η έννοια της Βαβυλωνίας, από μια κακή συνθήκη ασυμμετρίας μεταξύ των λαών, όπως είναι στη Βίβλο, μετατρέπεται στο αντίθετό της. Σε μια οικουμενική πόλη που συνθέτει τις διαφορές των λαών σε ένα αρμονικό σύνολο. Από καταραμένη πόλη, η Βαβυλώνα γίνεται η πόλη της ελπίδας.

Μια υπέργεια mega-κατασκευή είναι αυτή η πόλη όπου οι πολίτες ζούνε αντισυμβατικά. Απαλλαγμένοι από το άγχος της επαγγελματικής, πολιτικής και οικογενειακής ζωής οι πολίτες αυτής της πόλης αναζητούν την αυτό-πραγμάτωση και ολοκλήρωσή τους. Οι άνθρωποι ζούνε χωρίς το άγχος της προγραμματισμένης με το ρολόι ζωής. Αφοσιώνονται στη δημιουργικότητα και τα ταλέντα τους. Προσέξτε πως για μια ακόμη φορά η πάνω από το έδαφος δόμηση υπόσχεται μια ουτοπική παραδείσια κατάσταση.

Ο Constant ανήκει στο κίνημα των Σιτουανιστών (1957-72). Οι Σιτουανιστές πίστευαν ότι ο καπιταλισμός αλλοτριώνει βαθιά τον άνθρωπο και αναζητούσαν μια διέξοδο εμπνεόμενοι από τα πρωτοπόρα καλλιτεχνικά ρεύματα του 2^{ου} αι. και τον Μαρξισμό. Η καθημερινή ζωή, κατά τους Σιτουανιστές, οφείλει να απελευθερωθεί από το θέαμα και την κατανάλωση και να βρει την ουσία της μέσα από αυθεντικές εμπειρίες και καταστάσεις που ζει το άτομο.

Διαφάνειες 30-33: Οι ουτοπικές πόλεις της δεκαετίας του 1960

Η ομάδα Archigram σχεδιάζει μια πόλη που περπατά. Αποτελείται από τμήματα-ρομπότ που αποσπώνται και μετακινούνται ανάλογα με τη ζήτηση που υπάρχει στον

κόσμο για τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που διαθέτουν. Έτσι αποσπώμενα τμήματα πόλεων συγκλίνουν και αποκλίνουν σε μια αέναη κίνηση. Η τεχνολογία, εδώ, αποθεώνεται.

Η ομάδα **Superstudio**, αρχιτέκτονες από τη Φλωρεντία, σχεδιάζει πόλεις που εκτείνονται από τη μια γωνιά της γης στην άλλη. Είναι μια οικουμενική πόλη, μια «Οικουμενόπολη» (Global City). Στη διαφάνεια 31 εικονίζεται τμήμα ενός παγκόσμιου μνημείου-καμβά που εδώ διαπερνά το Μανχάταν. Αυτό το μνημείο θα τυλίξει όλη τη γη και θα μετασχηματίσει τη φύση σε μια δαμασμένη, ορθολογικοποιημένη εκδοχή της. Φυσικά πρόκειται για ένα ειρωνικό σχόλιο της παγκοσμιοποίησης. Ας ζήσουμε λοιπόν σε ένα ισοπεδωμένο, στερημένο από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου, περιβάλλον. Ας βάλουμε στο κέντρο της πόλης τις εθνικές οδούς και τις διασταυρώσεις μεγάλων οδικών αξόνων. Οι προτάσεις τους ήταν επίσης ένα καυστικό σχόλιο για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική, ομογενοποιημένη, αδιαφοροποίητη, με τους ίδιους όγκους από ασφάλι και γυαλί. Είναι λοιπόν μια αρνητική ουτοπία. Οι Superstudio, σε αντίθεση με τους Βρετανούς Archigram, δυσπιστούν και κριτικάρουν την τεχνολογία.

Τις ιδέες των Ιαπώνων **Μεταβολιστών**- οι οποίες ήρθαν ως απάντηση στο συνωστισμό των ιαπωνικών πόλεων και πρότειναν διάφορες υπέρ- κατασκευές, που θα επέπλεαν πάνω από τις πόλεις ή τη θάλασσα - αποφάσισε να προωθήσει ο Arata Isozaki. Η ειρωνεία και κομψότητα του Isozaki διαφαίνεται στο project "Clusters in the Air" (σμπλέγματα στον αέρα) (1960-62), πρόταση για μία σειρά ομάδων κατοικιών που θα κρέμονταν στον ουρανό πάνω από το Τόκιο. Οι συγκεντρώσεις αυτές ξεκίνησαν ως κυβοειδή δένδρα: οι μονάδες κατοικίας, τα «*φύλλα*» αναπτύσσονται από τα «*κλαδιά*» που συνδέονται στο βασικό «*κορμό*». Καθώς τα «*δένδρα*» αναπτύσσονταν και εξαπλώνονταν, θα σχημάτιζαν ένα αλληλοσυνδεδεμένο «*δάσος*», που θα επέκτεινε το διαθέσιμο χώρο για την κοινωνία από κάτω. Γενικά οι Ιάπωνες Μεταβολιστές κατανοούν την πόλη ως οντότητα υπό συνεχή χωρολειτουργική μεταβολή. Προτείνουν αστικές μεγαδομές γιγαντιαίας κλίμακας ή μελέτες ελικοειδών και θαλάσσιων πόλεων

Όχι πολύ μακριά από τους Μεταβολιστές, ο αρχιτέκτονας **Τάκης Ζενέτος** (1926-1977) οραματίζεται με την **Ηλεκτρονική Πολεοδομία** το 1962 τη δημιουργία ευέλικτων μεγαπόλεων-οικιστικών συγκροτημάτων που φτάνουν στα όρια της βιώσιμης ατμόσφαιρας. Οργανώνονται σε επάλληλα επίπεδα αναρτημένα από καλώδια πάνω από τις υπάρχουσες ιστορικές πόλεις και το φυσικό περιβάλλον. Χαρακτηρίζονται από μεταβλητή ευελιξία και σταδιακή ανάπτυξη στο χρόνο με τη χρήση της ηλεκτρονικής τεχνολογίας εξασφαλίζοντας πρόοδο για την κοινωνία.

Διαφάνειες 34-35

Προβληματισμός για την αποτελεσματικότητα της τέλει σχεδιασμένης πόλης.

Συζητήστε τα ερωτήματα. Μπορεί τελικά η τέλεια πόλη να προκύψει από σχεδιασμό; Μήπως ελλοχεύουν κίνδυνοι επιβολής μίας άποψης για την πόλη και τη

διακυβέρνησή της: Μήπως το «χάος» είναι πιο δημοκρατικό και αφήνει περιθώρια ανάδυσης του διαφορετικού, του νέου και της καινοτομίας;

Διαφάνειες 36-39: Από την Ουτοπία στη Δυστοπία

Τον κίνδυνο της αποτυχημένης πόλης, μιας πόλης που καταπιέζει τους πολίτες της, αποτυπώνουν στα έργα τους ο αρχιτέκτονας Fritz Lang, πασίγνωστος για τη βουβή κλασική ταινία *Metropolis*, του 1926 όπου ενσωμάτωνε συγκλονιστικές σχεδιαστικές φόρμες και ειδικά εφέ στην αναπαράσταση της φουτουριστικής πόλης. Στην φρενήρη πόλη επιστημονικής φαντασίας του Lang, οι ευπαθείς μάζες θα ελέγχονταν από μηχανές και θα καθοδηγούνταν από την τεχνολογία. Σε αυτή την πόλη οι πλούσιοι βιομήχανοι διοικούν από τους ψηλούς πύργους τους την εργατική τάξη που κατοικεί τα έγκατα της πόλης.

Στην ταινία-ντοκιμαντέρ Κογιανισκάκι του Godfrey Reggio καταγράφονται σε slow motion πόλεις και τοπία των ΗΠΑ. Χωρίς λόγια, με τη μουσική του Philip Glass. Κογιανισκάκι στη γλώσσα των Hopi σημαίνει ζωή χωρίς ισορροπία. Άνθρωπος, φύση και τεχνολογία σε πλήρη ανισορροπία. (Στις διαφάνειες 38-39 σκηνές από την ταινία)

Διαφάνεια 40: Το οικολογικό αποτύπωμα των πόλεων

Πέρα από τις ουτοπίες και τις δυστοπίες, μια πραγματικότητα είναι το υψηλό οικολογικό αποτύπωμα των πόλεων, ένα πρόβλημα προς επίλυση για κάθε πόλη.

Οι πόλεις έχουν υψηλό οικολογικό αποτύπωμα (ξοδεύουν φυσικούς πόρους, εκπέμπουν CO₂ και παράγουν μεγάλες ποσότητες απορριμμάτων και αποβλήτων). Πόσους πλανήτες φαντάζεστε ότι χρειάζεται μια πόλη για να καλύψει τις ανάγκες της; Η Μεγάλη Βρετανία μετράει το οικολογικό αποτύπωμα των πόλεών της.

Διαφάνειες 41-44: Πόλεις χαμηλού οικολογικού αποτυπώματος

...Και σχεδιάζει πόλεις μηδενικών εκπομπών άνθρακα, πόλεις με ελάχιστο οικολογικό αποτύπωμα. Εδώ η πόλη BedZED.

Διαφάνειες 45-49

Και η υπό σχεδιασμό πόλη Madsar κοντά στο Άμπου Ντάμπι, στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Διαφάνειες 50-52

Βιοκλιματικός σχεδιασμός, τεχνολογία αλλά και αλλαγή καταναλωτικών συνηθειών είναι το τρίπτυχο της βιώσιμης, από περιβαλλοντική άποψη, πόλης.

Αν δεν αλλάξουμε συνήθειες, «η πόλις θα μας ακολουθεί» όπως λέει ο ποιητής.

Διαφάνειες 53-54

Και τώρα η δική σας «αγαπημένη πόλη», η δική σας ουτοπία.

Θυμηθείτε όλα τα ερωτήματα που έθεσαν οι στοχαστές και οι αρχιτέκτονες και που προσπάθησαν να απαντήσουν σχεδιάζοντας ουτοπικές πόλεις: εξασφάλιση ισότητας, δημοκρατία, κοινοκτημοσύνη, εργασία ανάλογα με τις κλίσεις του καθένα, εξασφάλιση πόρων για όλους, ο ρόλος της φύσης, ο ρόλος της τεχνολογίας, ο ρόλος της καθ' ύψος δόμησης, οι διαστάσεις της πόλης, η οικουμενικότητά της ή η διατήρηση των τοπικών της χαρακτηριστικών... Οπωσδήποτε λάβετε υπόψη το οικολογικό αποτύπωμα και αφού τα συζητήσετε όλα αυτά, σχεδιάστε την ουτοπική σας πόλη. Ύστερα, μπορείτε να σκεφτείτε τρόπους για την εφαρμογή των αρχών της στη γειτονιά σας!

Καλή επιτυχία.